

ВСТУП

Досвід воєнних конфліктів, а також проведення миротворчих операцій, свідчать про те, що в ході виконання завдань окремі військовослужбовці і навіть підрозділи доволі часто опиняються в ситуації, коли життя людини залежить від вміння діяти самостійно, нестандартно, зухвало, а інколи і всупереч здоровому глузду. Такі ситуації, як правило, виникають внаслідок тактичних прорахунків, недооцінки противника і місцевості, переоцінки власних можливостей, через необачність і необережність самих військовослужбовців, а також через певні випадкові обставини.

В якості прикладів таких ситуацій можна навести наступні: раптовий напад противника; розрізнений відступ підрозділу в результаті невдалого бою; потрапляння у засаду; відставання від підрозділу під час переміщення; отримання поранення під час бою; вихід з ладу бойової техніки під час патрулювання у віддалених районах; втрата орієнтування на місцевості; вихід з ладу засобів зв'язку тощо. Загальним для таких ситуацій є те, що військовослужбовець наодинці або в складі малочисельної групи буде протягом певного часу знаходитись у відриві від своїх сил, у автономних умовах, і, як правило, на території, де діє противник або інші вороже налаштовані збройні формування. Звичайним також буде те, що протягом цього часу буде існувати висока вірогідність зустрічі з противником, що може закінчитися знищенням або захопленням в полон.

Водночас історія знає багато прикладів, коли військовослужбовці потрапляли у подібні ситуації, проявляли витримку, наполегливість, кмітливість, винахідливість і знаходили можливість уникнути зустрічі з противником або здійснити втечу з полону, знайти шлях та повернутись до розташування своїх військ.

Із сучасних, найбільш відомих прикладів можна навести дії однієї з груп САС (Великобританія) під час операції «Буря в пустелі» у 1991 році. Так, група була виведена на територію Іраку з метою знищення пускових установок оперативно-тактичних ракет «СКАД». Однак у зв'язку із втратою орієнтування і певними тактичними прорахунками вона була виявлена противником. Відхід групи здійснювався у складних зимових умовах, що призвело до втрати спорядження. Пізніше група розпалась, і всі військовослужбовці, за винятком одного, були вбиті, померли від переохолодження або були захоплені в полон. Однак один військовослужбовець - капрал Кріс Райан - проник у долину ріки Євфрат, де, використовуючи місцевість і рослинність, переховувався від переслідування та, рухаючись уздовж русла ріки, зміг вийти на територію дружньої країни Сирії. Загалом він пройшов 190 км за сім днів, без їжі, вживаючи лише воду.

Проаналізувавши наведені і багато інших подібних випадків, можна визначити, що в основі успішності дій у таких ситуаціях лежить вміння людини виживати. Слово «виживання» раніше використовувалось у сенсі «залишитись в живих, уцілити, вберегтись від загибелі». Сучасне значення дещо змінилось, і **виживання** розглядається як активні доцільні дії, які

спрямовані на збереження життя, здоров'я і працездатності в умовах автономного існування. У свою чергу, автономне існування – це діяльність людини без допомоги зовні.

Ситуації, які пов'язані із виживанням, є різновидом «професійних» екстремальних ситуацій (від англ. extreme – крайній; надзвичайний), які зумовлені особливостями діяльності військовослужбовців, і так само створюють серйозну небезпеку для життя і здоров'я.

Досвід показує, що для того, щоб зберегти власне життя і здоров'я у ситуації, яка пов'язана із виживанням, військовослужбовцю необхідно вирішити три основні групи завдань:

- ухилення від зустрічі з противником на території, яка ним контролюється;
- забезпечення життєдіяльності організму в автономних умовах;
- вихід на територію, яка контролюється своїми або дружніми військами, або подавання сигналів про місцезнаходження для отримання допомоги.

До основних заходів, які дозволять забезпечити виконання цих завдань, відносяться:

- орієнтування на місцевості та у часі;
- забезпечення безпеки особового складу у суворих кліматичних умовах, збереження бойових й інших матеріально-технічних засобів;
- використання природних ресурсів для харчування;
- забезпечення особового складу водою;
- підтримання (якщо потрібно – добування) вогню;
- індивідуальна екіпіровка та спорядження;
- перша медична допомога і заходи щодо захисту від отруйних тварин, комах і паразитів.

1.1. Теоретичні положення курсу бойової системи виживання воїнів.

Основними перевагами сучасних професійних армій є можливість відбору на військову службу осіб, які в найбільшій мірі відповідають стандартам психічної і фізичної придатності до військової служби, а також пред'явлення підвищених вимог до їх військово-професійної підготовки.

Важлива роль у забезпеченні високого рівня боєздатності військ належить спеціальній фізичній підготовці та виживанню.

Пріоритет у підготовці військовослужбовців та підрозділів надається насамперед військово-прикладній, спеціальній фізичній підготовці та вмінню виживати в складних умовах ведення бойових дій, який досягається:

концентрацією зусиль на формування і розвитку найбільш важливих військово-прикладних навичок та вмінь;

пріоритетним використанням фізичних вправ, що відображають особливості військово-професійної діяльності військовослужбовців видів Збройних Сил України та родів військ;

включенням до змісту занять військово-прикладних та спеціальних

вправ, прийомів та дій;

створенням режиму фізичних і психологічних навантажень, які відповідають рівню напруження військовослужбовців у ході бойової діяльності;

проведенням комплексних занять з фізичної підготовки у поєднанні з елементами тактико-спеціальної підготовки та іншими предметами бойової підготовки.

Різнорманітні дії та завдання спеціальної фізичної підготовки та виживання, які виконуються під час практичних занять, мають чітко виражену військово-прикладну спрямованість, їх потрібно відпрацьовувати з дотриманням принципів максимальної натуралізації та психологізації. Для цього на заняттях моделювати умови, які за фізичними та психічними навантаженнями максимально наближаються до реально бойових.

Поєднання різнорманітних способів пересування по місцевості з фізичними вправами та діями, все це дозволяє вирішувати ряд важливих завдань по підвищенню бойової майстерності військовослужбовців.

Виконуючи вправи під час занять зі спеціальної фізичної підготовки та виживання військовослужбовці удосконалюють уміння та навички в діях з бойовою технікою, зброєю, спорядженням, в умовах фізичних та психологічних навантажень, що являється надто важливим для підготовки особового складу до успішних дій в складних умовах сучасного бою.

В цьому розділі методичної розробки основну увагу приділено спеціальним вправам та діям які підвищують живучість військовослужбовців на полі бою, а також елементам автономного виживання які можна відпрацьовувати в польових умовах.

1. Підготовка обмундирування та спорядження для автономного виживання :

Знання того, як вижити в дикому середовищі, маючи із собою мало інструментів або взагалі без них, є надзвичайно цінним вмінням, але це не той випадок, який ви захочете перевірити в загрозовій ситуації для життя, за умови, якщо зможете звичайно цього уникнути. Універсальний набір для виживання, повний інструментів, якими ви комфортно користуєтесь, є незамінною частиною підготовки до виживання за суворих умов.

Основні елементи набору для виживання:

- тактичний рюкзак;
- взуття;
- камуфляж;
- головний убір;
- наколінники, налокітники;
- тактичні рукавиці;
- балістичні та захисні окуляри;
- бронежилет;
- шолом;
- розвантажувальна система;

- активні навушники;
- каримат;
- ліхтар;
- ніж;
- мультитул;
- годинник;
- фляга (гідратор);
- сірники (запальничка, кресало);
- сокира;
- пилка;
- мотузка (скотч);
- пластикові пляшки;

2. Орієнтування на місцевості:

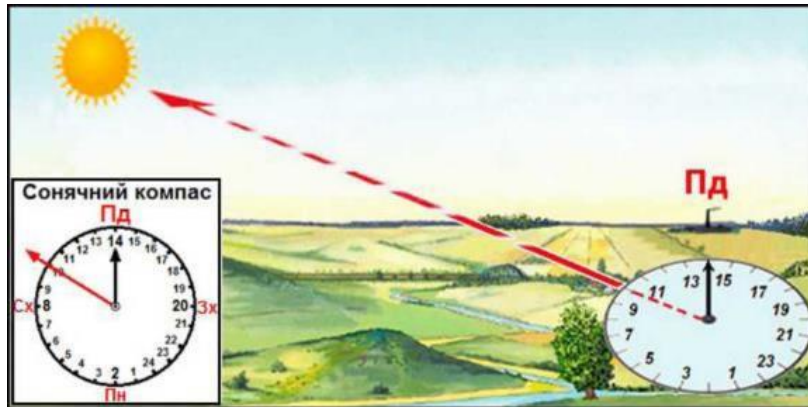
Орієнтування на місцевості включає визначення напрямків на сторони горизонту і власного місцезнаходження відносно навколишніх місцевих предметів і форм рельєфу, а також дотримання наміченого або вказаного напрямку руху. У ситуації, яка пов'язана із виживанням у бойових умовах, при орієнтуванні, крім того, визначається положення своїх військ і військ противника. Розглянемо основні найпростіші способи орієнтування на місцевості, які можуть бути використані у ситуації, яка пов'язана із виживанням.

Орієнтування за компасом.

Найчастіше використовується компас системи Андріанова та спортивні компаси різного типу. Компас системи Андріанова дозволяє здійснювати вимірювання у градусах та у тисячних. Написина нерухомій шкалі градусних поділок (ціна поділки 30) нанесені за годинниковою стрілкою через 150 , а тисячних – у зворотному напрямку через 500 тисячних (5-00). Візирний пристрій – рухомий.

Спортивні компаси останнім часом набули великої популярності. Вони випускаються різних типів і конструкцій. Найбільшого розповсюдження набув компас типу «плата з рухомою колбою». Цей компас має суттєві переваги перед попередніми за рахунок колби з рідиною, в яку поміщена стрілка, через це вона швидко заспокоюється і майже не коливається при русі. Колба, як правило, має рухому і нерухому шкалу поділок (ціна поділки 10). Написина них нанесені за годинниковою стрілкою через 200. Шкали тисячних та візирного пристрою немає. Колба прозора, на дні колби нанесені лінії, які визначають напрямки на сторони горизонту і використовуються при роботі з картою. Колба розміщується на платі, що дозволяє зручніше працювати з картою. На плату нанесені орієнтувальні лінії для більш точного орієнтування компаса на карті, лінійки (у тому числі у різних масштабах карти). Крім того, у залежності від моделі на платі може бути встановлена лупа і лекала для найпростіших фігур.

У деяких випадках компас можна виготовити самостійно. В якості підручних матеріалів для виготовлення компаса можна використати

невеликий
відрізок дроту з
чорних металів.

Найкращим
варіантом буде
використання
швацької голки.

Необхідно
намагнітити

один кінець, а для цього голку (відрізок дроту) потерти о шовкову тканину, волосся або провести вздовж магніта в одному напрямку.

Після цього підвісити голку на нитці таким чином, щоб вона знаходилась у рівновазі. На нитці, яка буде використовуватись, не повинно бути вузлів і перекручень. Можна розмістити голку на воді. Для цього необхідно акуратно покласти її на поверхню. Якщо голка тоне, можна увіткнути її у соломинку, покласти на лист або клаптик паперу. В якості ємності з водою можна використовувати будь-яку неметалеву ємність. Напрямок на північ буде визначати заряджений кінець голки. Необхідно пам'ятати, що намагнічування голки з часом зменшується, тому цей процес необхідно регулярно повторювати.

Орієнтування за рухом Сонця.

На рівній горизонтальній площадці вертикально встановити гномон. В якості гномона можна використати палку, ніж, дерево або будь-який інший зручний предмет. Відмітити камінцем або кілком верхній кінець тіні (положення а). Не менше ніж через 15 хвилин відмітити новий кінець тіні (положення б). При з'єднанні точок визначається напрямок схід – захід. Напрямок на захід – за рухом сонця. Напрямок північ – південь буде перпендикулярним цій лінії. На широтах нашої країни точні відомості цим способом можна отримувати тільки в період квітня-травня і вересня-жовтня.

Орієнтування за Сонцем і годинником.

Утримуючи годинник на долоні й обертаючи його у горизонтальній площині, спрямувати годинникову стрілку на Сонце. Хвилинна і секундні стрілки не використовуються, тому на них увагу не звертати. Бісектриса кута між годинниковою стрілкою і цифрою 1 на циферблаті вкаже приблизний напрямок на південь, а у протилежному напрямку – приблизно на північ. До полудня південь буде праворуч від Сонця, а після полудня – ліворуч. Цей спосіб дозволяє отримати більш точні дані у північних широтах та зимою. Влітку й особливо у південних широтах помилка у визначенні сторін горизонту може досягати 25о .

Орієнтування за Місяцем і годинником.

Цей спосіб використовується тільки у фазі повного Місяця і повністю подібний до визначення сторін горизонту за допомогою Сонця і годинника.

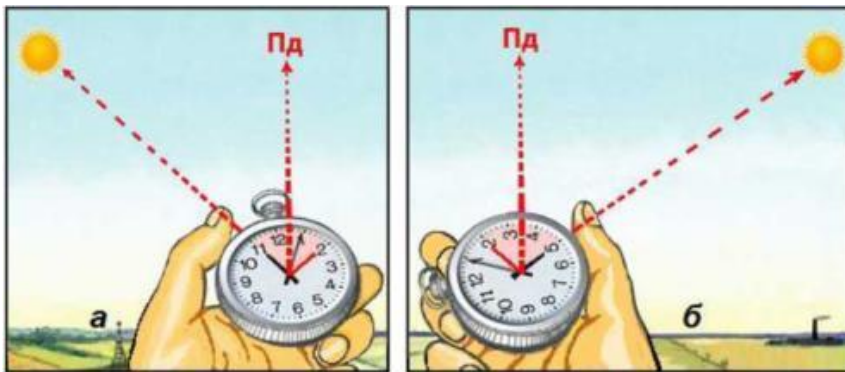
Орієнтування за Полярною зіркою.

Необхідно знайти сузір'я Великої Ведмедиці. Видимий відрізок від двох крайніх зірок α і β ковша сузір'я Великої Ведмедиці відкласти ввєрх п'ять разів на прямій, яка проходить через ці зірки. Лінія перетнеться з останньою зіркою сузір'я Малої Ведмедиці – вона і буде Полярною зіркою, яка завжди знаходиться у північному напрямку.

Орієнтування за Місяцем.

Коли Місяць знаходиться у фазі молодого або старого місяця, необхідно уявно з'єднати «роги» Місяця прямою лінією і продовжити її до горизонту, точка перетину буде приблизно вказувати на південь.

Орієнтування за рослинами і тваринами.

Рослинному і тваринному світу властиві особливості, які можна використати для визначення сторін горизонту. Однак орієнтування за цими ознаками

менш надійне ніж попередні прийоми. Слід відмітити, що деякі загальновідомі прийоми у дійсності є хибними. Так, відомо, що крона дерев з південного боку більш пишна, ніж із північного, і за цією ознакою можна визначити сторони горизонту. Однак гілки дерев у лісі ростуть у бік вільного місця, а не у бік півдня. Навіть в окремо розташованих дерев конфігурація крони залежить, в основному, від напрямку вітру, який переважає у цій місцевості, та від інших обставин. Хоча у деяких випадках ця ознака збігається з напрямками горизонту. Іншою відомою ознакою є можливість орієнтування за річними кільцями на спиляних пнях дерев. Цією ознакою користуватись не можна, оскільки утворення річних кілець цілком залежить від особливостей росту рослин та їх ширина нерівномірна і по горизонталі, і по вертикалі. Більш надійними прийомами визначення сторін горизонту під час спостереження за рослинами та тваринами є наступні: Мохи та лишайники на корі дерев розміщуються переважно на північному боці. Необхідно порівняти розміщення моху на декількох деревах та визначити напрямок південь – північ. Для орієнтування можна використовувати також старі дерев'яні

споруди, великі камені, скелі тощо. Кора дерев звичайно з північного боку грубіше та темніше, ніж з південного. Особливо яскраво ця ознака виявляється на березі. Для визначення напрямку північ – південь необхідно також порівняти вигляд кори декількох дерев. У дощову погоду стовбури сосни звичайно чорніють із північного боку, що обумовлено наявністю вторинної кори, яка утворюється раніше на тіньовому боці. Така кора під час дощу набухає і темніє.

У спекотну погоду на стовбурах сосен та ялин з південного боку виділяється більше смоли, ніж з північного. Трава весною більш густіша на південному боці прогалини, ніж на північному. Літом біля окремих пнів, дерев, великих каменів трава гуще з південного боку, а з північного довше зберігається свіжою у спекотну погоду. Орієнтування за тваринами вимагає ще більшої обережності, ніж при орієнтуванні за рослинами. Мурахи не завжди будують своє житло з півдня від найближчих кущів, дерев та пнів. Тому використовувати цю ознаку можна тільки у сукупності з іншими. Степові бджоли будують житло на каменях або на стінах, які завжди спрямовані на південь.

Орієнтування за рельєфом, вітром, ґрунтом та снігом.

Влітку ґрунт навколо великих каменів, окремих будівель, пнів більш вологий з північного боку. Сніг навколо скель, великих каменів, пнів тоне швидше з південного боку. В ярах, лощинах, ямах сніг скоріше тоне з південного боку, оскільки на північний бік поглиблень не потрапляють прямі сонячні промені. На південних схилах гір та пагорбів утворення проталин відбувається тим скоріше, чим більше нахил схилів. На північному узліссі ґрунт вивільняється від снігу на 10–15 днів пізніше ніж на південному. У березні–квітні навколо окремих дерев і пнів у снігу утворюються лунки, які витягнуті у південному напрямку. Визначення сторін горизонту за вітром можливо лише у районах, де напрямок вітру протягом тривалого часу залишається постійним і заздалегідь відомий його напрямок. Такою ознакою для конкретної місцевості буде стан рослинності на схилах гір. На навітряних схилах, які сильніше промерзають взимку, рослини звичайно бувають нахилені, вказуючи переважаючий напрямок вітру. На напрямок переважаючого вітру того чи іншого напрямку вказують також і прапороподібні крони дерев.

Орієнтування за спорудами.

Будівництво деяких споруд здійснюється із суворим дотриманням орієнтування за сторонами горизонту. До них, в основному, відносяться: церкви, мечеті, синагоги та інші. Вівтарі і каплиці православних церков спрямовані на схід, а дзвонарня – на захід. Опущений кінець косоного перехрестя хреста на куполі спрямований на південь, піднятий – на північ. Вівтарі лютеранських церков спрямовані тільки на схід, а дзвонарні – тільки на захід. Вівтарі католицьких церков повернені на захід. Кумирні, пагоди, буддійські монастирі фасадами спрямовані на південь. Виходи з юрт також спрямовані на південь.

3. Вибір місця та обладнання укриттів. Організація місця денного та нічного відпочинку.

Незалежно від умов, в яких організовується укриття, воно має забезпечувати: надійне укриття особового складу від наземного і повітряного спостереження противника; хороші умови для спостереження за підступами до укриття; скритність виходу із займаного укриття; можливість обладнання надійних прихованих сховищ (тайників) для матеріально-технічних засобів і продуктів харчування; місце для приготування їжі; відхоже місце.

Найпростішими укриттями можуть бути курені різних типів (односкатні, двоскатні), намети, навіси, чуми з підручних матеріалів. У гірській місцевості для цієї мети можуть використовуватися глибокі яри, укриття під скелями, ущелини.

4. Добування вогню без сірників. Види багаття та способи його розведення.

Перш ніж спробувати запалити вогонь без сірників, приготуйте кілька сухих легкозаймистих матеріалів. Потім укрийте їх від вітру і вологи. Добрими речовинами можуть бути гніль, шматки одягу, мотузка, сухі пальмові листя, дерев'яні стружки і тирса, пташине пір'я, шерстисті ворсинки рослин та інші. Щоб заpastися ними на майбутнє, відкладіть частину у пакет, що унеможлиблює потрапляння води.

Сонце і лінза. Об'єктив фотоапарата, опукла лінза від бінокля або телескопа, нарешті, дзеркало можуть бути використані для фокусування сонячних променів на легкозаймисті речовини.

Кремінь і кресало (сталева пластинка). У разі відсутності сірників, це кращий спосіб швидко запалити сухий трут. Як кременю може служити відповідна сторона сірникової коробки, через яку не потрапляє вода, або твердий шматок каменю. Тримайте кремінь якомога ближче до труту і вдарте їм по сталевому лезу ножа або по якомусь маленькому бруску сталі. Ударяйте так, щоб іскри потрапляли в центр трута. Коли він почне диміти, злегка подуйте на полум'я. Можете додати на губку трохи палива або ж перенести трут на паливо. Якщо не вдасться висікти іскру з першим каменем, пробуйте з іншим.

Лук і бурав. Зробіть пружний лук, натягнувши його за допомогою шнурка, мотузки або ремня. Використовуйте його для того, щоб прокручувати сухий м'який держак в невеликому отворі, зробленому в сухому, твердому блоці дерева. В результаті отримаєте порошкоподібний чорний пил, в якому, під час подальшого тертя, з'явиться іскра. Підніміть блок і висипте цей порошок на легкозаймисту речовину (трут).

Боєприпаси і порох. Приготуйте купу із сухого дерева та іншого займистого матеріалу. Покладіть до її основи, під купу, порох (висипати із декількох патронів). Посипте трохи пороху на обрані вами два камені. Вдарте ними один по одному, ближче до основи трута.

Види багать.

Багаття “колодязь” (поліна, складені зрубом) – дає низьке і широке полум’я.

Багаття “зірка” (зі складених кінцями, у вигляді зірки, товстих полін) гарне для тривалого підтримування вогню без постійного підкладання сучків. Таке багаття незамінне вночі: достатньо лише час від часу підсуває поліна до центру.

Багаття “тайгове” або “нодья” з двох і більше покладених одна на іншу колод горить протягом 9-10 годин, потребує незначного догляду і найбільш придатний для пристрою між великих двосторонніх заслонів. Його влаштовують із двох сухих смолистих колод діаметром 25-30 см, обтесаних на один кант і глибоко насічених по отиску сокирою. Колоди кладуть одне на одне обтесаними сторонами із прокладкою між ними трісок і стружок та розпалюють по всій довжині; більш товсту колоду кладуть знизу.

Багаття “мисливське” із трьох колод на підкладці горить 6-8 годин без особливого догляду (потрібно лише періодично просувати вперед і зближувати палаючі кінці колод) і придатне для невеликих односторонніх заслонів.

Багаття “полінезійське” (“ямка”): його не видно, дає багато вуглю і золи. Для такого багаття виривають яму, обкладають стінки її полінами (або камінням), а на дні розводять вогонь. За можливості, місце для нього слід вибирати під навислою скелею або густою кроною дерева – в цьому випадку він буде непомітний не тільки з боків, але і зверху.

Багаття “Дакота”- приховане вогнище, яке маскує вогонь і підходить для приготування їжі. Для такого багаття потрібно викопати дві ями шириною і довжиною по 30-40 см та глибиною 25-30 см на відстані 15-20 см одна від одної та з’єднати їх, прокопавши прохід під землею.

Багаття “Фінська свічка”- вогнище, яке застосовують для приготування їжі впродовж тривалого часу. Виготовлюється з колодки діаметром 20-30 см, довжиною 30-40 см. Колодку потрібно розрубати навпіл, кожену половину також розрубати навпіл, вийняти середину кожної четвертини так, щоб залишився отвір у складеній докупі колодки діаметром 5-7 см.

5. Водозабезпечення. Способи очищення та знезараження води.

Способи добування та фільтрації води. Джерелами води можуть бути: річки, озера, болота, підземні води, дощова вода, сніг, лід, конденсат. Будь-яку воду, отриману із природних джерел потрібно фільтрувати та очищувати.

У якості фільтру, виготовленого своїми руками, може бути пластикова пляшка. Потрібно відрізати третю частину пляшки знизу, закріпити верхню частину догори дном, на дно покласти марлю (бинт, вату), потім вугілля з вогнища або активоване вугілля (утрамбований шар до 5 см), потім рослинний шар 2-3 см (найкраще підходить мох), потім декілька шарів піску і землі по 2-4 см. Відрізану частину пляшки закріпити знизу під фільтром для збору профільтрованої води.

Конденсат можна зібрати як з дерев, так і з землі. З листя дерев конденсат можна зібрати, обгорнувши жмут гілля з листям поліетиленовим кульком та нагнути гілля з кульком донизу. Із землі конденсат добувається

шляхом викопування ями діаметром 30-40 см, на дно ставиться ємність для збору конденсату, яма щільно накривається плівкою, пакетом, тканиною. В центр накриття кладеться камінь для створення конусоподібної форми для стікання конденсату в ємність.

Очищення води. Перед вживанням очищайте будь-яку воду за допомогою кип'ятіння впродовж як мінімум 10 хвилини. Також бажано застосовувати пігулки для знезараження води.

Способи добування та фільтрації води: